

DE SCHUTTERIJ 'SINT ACHTEN OP BOECKEL.

Uit een document van het Heijkantsgericht in Uden blijkt dat Boekel in 1530 een schutterij had.

Boekel behoorde in 1530 tot het Land van Ravenstein, een van de zelfstandige heerlijkheden in het grensgebied van Noord-Oost-Brabant, die niet tot het Hertogdom Brabant behoorden. Andere zelfstandige heerlijkheden in Noord-Oost-Brabant waren o.a. het Graafschap Megen, het Land van Cuyk, de Heerlijkheid Boxmeer en ook de Heerlijkheid Gemert.

Binnen het Land van Ravenstein waren zowel het burgerlijk bestuur en de rechtspraak voor die tijd goed geregeld.

Het **landsbestuur** werd uitgeoefend door de drossaard, de hoogste functionaris aangesteld door de Heer van Ravenstein, de schout, belast met de rechtspraak en de rentmeester, belast met het financieel beheer. Zij werden bijgestaan door de landschrijver. In de dorpen werden de drossaard en de schout vertegenwoordigd door de richterbode die daarnaast vaak herbergier was.. Het dorpsbestuur vergaderde bij hem. Ook Boekel had in die tijd een richterbode

De **rechtspraak** werd uitgeoefend door de schout met de schepenen van de verschillende plaatsen, die samen een schepenbank vormde. Boekel behoorde met Zeeland tot de schepenbank Uden en werd daarin vertegenwoordigd door twee schepenen. Ook Zeeland had er twee en Uden drie. De schepenbank in Uden was bekend onder de naam **Heikantsgericht**.

Het **dorpsbestuur** werd uitgeoefend door dezelfde schepenen, die ook de rechtspraak uitoefenden en door de burgemeesters. Boekel had er twee. Het moesten bekwame mensen zijn. Zij werden evenals de schepenen benoemd door de drossaard. Bij belangrijke zaken werden zij bijgestaan door twee kerkmeesters en twee armmeesters en die werden benoemd door de pastoor. Zij vormden samen - twee schepenen, twee burgemeesters, twee armmeesters en twee kerkmeesters - het **corpus**. De pastoor zelf had binnen het plaatselijk bestuur geen functie. Wel was zijn invloed groot, niet in het minst omdat de landsheer het recht van aanstelling had. Priesters die in het Land van Ravenstein pastoor wilden worden moesten voor de landsheer een schriftelijk examen, "concoursgenaamd, afleggen.

Op 27 april 1530 werd door de zeven schepenen van het Heijkantsgericht een oorkonde opgemaakt van een reglement, dat door Wouter Aerdt Wouters, deken van de "Schutterij Sint Achten op Boeckel" en Gerardt Segherssen, koster in Boekel, ter goedkeuring werd aangeboden.

De volledige tekst van dit document is opgenomen in de "Verzameling van charters en geschiedkundige bescheiden betreffende het Land van Ravenstein" van Dr.C.R.Hermans en luidt als volgt:

REGLEMENT ("caert") VAN HET GILDE "SINT ACHTEN OP BOECKEL"

27 april 1530

'Wij, Wellen Wreijnsen, Cornelis van Loken, Gijsbert Jansen, Hendrick Gielens, Lucas Rom Joosten, Goyaart de Cuyper, ende Jan Wouter Jansen, schepenen in Uden, tuygen in deese brieven dat voor ons comen is Gerardt Segherssen, coster op Boeckel ende Wouter Aerdt Wouters, deecken van de Schutterye van Sint Achten op Boeckel metten gemeyen Schutten ende hebben eendrachtelick overgegeven verbonden te sijn alle alsulcke voorwaerden te onderhouden als hier naer volgen sal op die verbeurte van vijf stuijvers uijt te panden.

In den eersten sullen die Schutten verbonden sijn te theren op Sint Achten dagh, ende den dagh als men schiet den voghel, ende des ander daeghs daer naer, op die verbeurte van vollen gelach; niet teghenstaende dat men ymant ontschuldigen sal dat hij buytendorps of kranck, want sy die daegen connen weeten, of sij mogen ons dan synen suster of broeder om den weert niet te vercorten.

Nogh sal men schieten den voghel altijd drie weecken naer Paeschen ende dat dan yghelyck van den schutten bereet is, ofte sal sijn metten booghe, onder den boome te weesen; en die coninck sal verbonden sijn te weesen borgen te stellen voor dat silver, hij is van binnen ofte buijten, oft hoe arm of rijck dat hij is; ende men sal schieten om eenen vrijen coninck; soo plach men den coninck des avonts te hujs te leijen, soo en willen de gemeyne schutten niet dat hij daer cost op doen sal, op die verbeurte van vijf stuyver met

sijn Hoesheijt doen sal in die herberghe naer dat hem believe sal; of hem te huyswaert laeten leijden naar synder belieft.

Noch en willen die schutten niet dat men daer opten theerdagh eenigh twist maeken sal onder malcanderen, soo wie dat doet op die verbeurte van vier stuyver; nogh oock dat daer niemant speelen en sal op die daeghen voorschreven met eenigh speel, op die verbeurte van eenen dobbelen stuyver, en offer eenigh twist gebeurden, dat sal den coninck metten heeren deeckens needer leggen behouwelijck daer voor die breucken.

En men sal altijd settende weesen die deeckens op Sint Achtendagh, die hem nut daertoe dunckt te weesen.

Nogh soo sal die coninck verschult te sijn te ryden te paerden ende eenen booge met eenen boudt voor hem te doen draegen ende die oude coninck die vaen te voeren te paerde, op die verbeurte eenen dobbelen stuyver.

Nogh soo sal een ygelyck schut schuldigh sijn te comen in tijts in die processie, een ygelycke met zijn geweere hetsij booge ofte bussen op die verbeurte van twee dobbelen stuyver.

Nogh of dan ymant uijt begeerte te gaen of te weesen die mach uijtgaen met vijftien stuyver ende die sal men geven aen des deeckens handen op Sinte Achtendagh voor de Misse half Sint Achten ende half die schutten voorschreven om den onraet meede te corten ende alsdan soo sal hij noch een jaer lanck helpen onderhouden die schutterije en theeren en onraet helpen gelden.

Ende of die deeckens bij consent iet begeeren metten gemeynen schutten raedt soo sullen die deeckens coopen in tijts een het sij mutse ofte hoeijen ende dan soo sullen die schutten coopen van den selven verwen dat die deeckens gecoft hebben naer grootheijdt haers.

Nogh sullen die deeckens Sint Achten geven alle jaer vijf stuyvers.

Ende als ymant van die schutten bruygom wort, soo sal die bruygom vervallen sijn den schutten te geven ende te betaalen een half tonne biers of seven stuijvers daer voor.

Nogh soo sullen die deeckens schuldigh sijn te beijeren opten avondt van Sint Achtendagh ende des nachts, des soo sullen sij hebben een kruyk biers.

Ende want deese voorschreven puncten aldus voor ons schepenen overgegeven sijn van den gemeynen schutten van Boeckel, oirconde van deesen en tot meerder waerheyt soo hebben wij schepenen onsen zeghel ons gemeyns schependoms hieronder aengehangen in den jaere ons heeren duijsent vijfhondert en dartigh den seven en twintighsten dach der maent april”

Met medewerking van de heer J.J.M. van Riel, Hoofdman van het Sint Ambrosius Gilde uit Loon op Zand heb ik onderstaand een “vrije vertaling” van de tekst kunnen maken:

REGLEMENT VAN HET GILDE “SINT ACHTEN OP BOECKEL”

27 april 1530

“Wij, Wellen Wreijnsen, Cornelis van Loken, Gijsbert Jansen, Hendrick Gielens, Lucas Rom Joosten, Goyaart de Cuyper en Jan Wouter Jansen, schepenen in Uden, verklaren hierbij:

dat voor hen zijn verschenen Gerardt Seghersen, koster in Boekel en Wouter Aerdt Wouters, deken van de Schutterij van Sint Achten op Boeckel, die zich namens de gehele schutterij gebonden verklaren om alle voorwaarden te onderhouden, die hieronder volgen, op straffe van betaling van een boete van 5 stuivers.

Ten eerste zijn de schutters gehouden te teren op de feestdag van Sint Agatha en op de dag van het vogelschieten en de dag daarna op straffe van betaling van het volle gelag. Niettemin zal men iemand verontschuldigen, wanneer hij buitendorps of ziek is. Wanneer zij die dagen van te voren weten, dan mogen zij hun zuster of broer afvaardigen, om “den weert niet te vercorten”.

Verder zal men altijd drie weken na Pasen op de vogel schieten. Ieder schutter zal dan met zijn boog onder de schutboom zijn; en de Koning zal verplicht zijn zich borg te stellen voor het zilver, of hij nu dorpsbewoner of plattelander is, of hij arm of rijk is; en men zal

schieten om een eigen Koning; men zal de Koning eerst 's avonds naar huis begeleiden, maar alle schutters zullen er voor zorgen dat hij daar niet eet, maar met zijn echtgenote (Hoesheijt) zal eten in de herberg van zijn keuze of straffe van een boete van vijf stuivers.

Verder willen de schutters niet dat men op een teerdag onder elkaar ruzie zal maken en wie dat toch doet verbeurt vier stuivers; ook mag niemand gokken op die dagen, met welk spel dan ook op straffe van een dubbele stuiver. Mocht er toch ruzie worden gemaakt, dan moet de Koning met de heren Dekens een evenredige vergoeding voor de aangerichte schade betalen.

En men zal altijd op Sint Achtendag de Dekens benoemen, die kandidaat zijn. Verder moet de Koning op het (gilde)paard rijden, met voor zich een pijl en boog en moet de oude Koning het vaandel te paard dragen op straffe van twee stuivers. Ook zal iedere schutter op tijd in de processie aanwezig zijn, hetzij met pijl en boog, hetzij met schietgeweer, op straffe van een boete van twee dubbele stuivers.

Ook moet iemand, vrijwillig of aangewezen, op Sint Achtendag vijftien stuivers aan de Deken overhandigen voor de Mis, die voor de helft door Sint Achten en voor de helft door de schutter voornoemd moet worden bekostigd en daarna zal hij nog een jaar lang de schutterij helpen onderhouden en het teren en de kosten (onraet = kosten) helpen betalen.

Als de Dekens na samenspraak iets nodig hebben na overleg met de gehele schutterij dan moeten zij bijtijds hetzij mutsen hetzij hoeden kopen en dan moeten de schutters van de Dekens veren kopen, die de Dekens hebben gekocht naar de lengte van de haren.

Verder zullen de Dekens aan Sint Achten elk jaar vijf stuivers geven.

En als iemand van de schutters bruidegom wordt, dan zal die bruidegom gehouden zijn de schutters een halve ton bier of zeven stuivers te geven en te betalen.

Ook moeten de Dekens de tijd aangeven op de avond en de nacht van Sint Achtendag met als vergoeding een kruik bier.

Zo zijn deze voorgeschreven punten voor ons schepenen namens de gehele schutterij van Boekel kenbaar gemaakt, is daarvan een oorkonde opgemaakt en hebben wij schepenen namens het schependom onze zegel hieraan gehangen in het jaar onzes Heren 1530 op de zeven en twintigste dag van de maand april.

Tot zover de "vrije vertaling" van het reglement. Ter toelichting dient nog het volgende:

De Overheid (het bestuur) van een Gilde bestaat uit: de Hoofdman, de Dekenen (Deken schrijver=secretaris, Deken rentmeester=penningmeester, een of meer staande=gewone Dekenen) met daarnaast soms een Gilde Heer (geestelijke, meestal de pastoor), soms een Berschermheer of -Vrouwe. Samen vormen zij de Overheid.

Daarnaast is er een Vendrik (Vaandrig) oftewel vaandeldrager, dikwijls het laatste tot het gilde toegelaten lid, een Standaardruiter, die te paard de Gildestandaard voert, Vendeliers (vendelzwaaiers), Tamboers, Zilverdraggers en Gildebroeders en Gildezusters, die normaal in een optocht hun wapen dragen.

Allen samen vormen zij "**de gemeijen schutten**"

Minstens een keer per jaar wordt door het Gilde geteerd (feest gevierd) op dag, waarop volgens de kerkelijke kalender de naamdag van de patroonheilige valt. Voor een Boekels Gilde zou dit 5 februari zijn, de feestdag van de H. Agatha. Op die Statiedag (teerdag) moet elk lid aanwezig zijn. Op afwezigheid staat een boete die groter is dan de kosten, die de overheid voor dat lid op die dag maakt. Meestal betaalt de Overheid het gezamenlijke diner en twee consumpties.

Voor zover bekend is behalve de tekst van dit reglement helemaal niets van een mogelijke Boekelse schuttersgilde bewaard gebleven.

Opricht in 1530 zou het Boekelse schuttersgilde overigens een van de oudste in Noord-Brabant geweest zijn. De meeste Brabantse schuttersgilden werden opricht tussen 1550 en 1650.

Van de zeven schepenen in Uden, aan wie het reglement ter goedkeuring werd aangeboden waren er drie afkomstig uit Uden, twee uit Zeeland en twee uit Boekel. De namen van de Boekelse schepenen zijn niet bekend.

Boekel,

Sint Agathadag - 5 februari 2004

Piet van Antwerpen.